

עם רב, צדיאור אותיות דרע"ק, מפני מה צרא הקצ"ה את העולם צב' ומסיים בלמ"ד, כדי כשתדציקם יחד אינו אלא צ"ל, וכי תהפוך אותם אינן אלא לב, א"ל הקצ"ה לישראל, בני אדם מקיימים שני דברים הללו כל ולב אני מעלה עליכם כאילו קיימתם את התורה כולה מצ' עד ל', עכ"ד, והוא פלאי. ונראה, דהנה ע"י הצטה צבריאת שמים וארץ יש להכיר גדולת הצורא, כמבואר ברמב"ם ריש יסוה"ת [פ"א ה"ה], אצל תלוי באיזה לב רואים כמו שכתב מר צספרו הנ"ל. וידוע דעיקר זיכור הלב יש להשיג ע"י לימוד התוה"ק, כי היא מאירת עינים. וידוע מהמדרש [ילקוט שמיני תקכ"א] המוצא צוה"ת הק' צפ' שמיני [ויקרא ט', ו'], דאותו יצה"ר תעצרו מלצבכם ותהא עצודתכם מיוחדת להשי"ת, והשאר שצעיסה יושב צחד השמאלי שצלב, ואותו יצה"ר צריך להעציר מלבו, שלא יהיה שם, וכל יראה וכל ימצא, ואח"כ יזכה ללב זך וצרור, ויקבל לב טהור ולראות צעינים מאירות צבריאת שמים וארץ, ושיג השגות גדולות. ועל כן התורה מתחלת צב' ומסיימת בלמ"ד, להורות דאם ילמד כל התורה מרישא עד גמירא יצבית השאר שצלב, ויקיים כל יראה וכל ימצא, ושיג לב זך וצרור לראות צבריאת שמים וארץ, וידע כי יש אלוקים צארץ. וזו הכונה צפליאה הנ"ל, כשתדציקם ציחד אינן אלא כל, היינו שתדציק ריש התורה לסופה, ר"ל שתלמד את התורה מרישא לסיפא, אז

צוה יצבית השאר מלבו, ויהיה צכל יראה וכל ימצא, ויהיה מקיים צוה סור מרע, ואז כי תהפוך אותם אינו אלא לב, היינו שיצטו על למפרע על התחלת הצריאה, ויתצונן מצריאת שמים וארץ, ואז יהיה לבו זך וצרור להשיג השגות גדולות. וזה שאמר הקצ"ה לישראל, בני אדם מקיימים שני דברים הללו כל ולב, ר"ל תחלה הצל להצבית השאר שצלב ע"י לימוד התורה, ואח"כ להתצונן כלב טהור בגדולת ה', אני מעלה עליכם כאלו קיימתם את התורה כולה מצ' עד למ"ד, והנן כי הדברים מתוקים מאד.

^{הערה}

ועוד יש לי דברים שחדשתי ע"י ספרו הטהור, אצל אין לי פנאי להעלותם עלי גליון, כי הנני מוטרד מאוד, ואסתגר צוה. וצענין חתימה על ההיתר ששלח, חפשי אחריו ולא מנאחי אותו, כי צא לי צעת שהייתי טרוד צטרדת החג, וצודאי לא לדידי צריך מר, ואחו הסליחה.

נאם ידידו, הדו"ש צאהצה נאמנה, ומצרכו שיזכה לזכות את הרבים צהפצת ספריו הצהירים צהרצת הדעת דקדושה. כעתירת ידידו לנצח.

ד' וירא תרצ"ג לפ"ק, פישטיאן יע"א.

הק' ישכר שלמה טייכטהאל

סימן קפח

הערות בסוגיא דמתנה על מנת להחזיר

בעזה"י.

כ"ג ע"א גצי ונטעתם, גצי ערלה פלוגתא דר"י וחכמים, יע"י"ש ותלמד לכאן, וצ"ע.

צ) קשה לי, הא דקיי"ל [סוכה מ"ו ע"ב] לא לקני איניש לולב ציומא קמא לקטן, דקני ולא מקנה וכן נפסק צש"ע להלכה [או"ח סי' תרנ"ח סעי' ו'] ועיין צר"ן [דף כ"ב ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה גרסי' בגמ'] דמפרש דאף דהתנה ע"מ להחזירה וממילא כיון דלא יכול להחזיר לא הקנה לו, וכתב דהוי כמו שהתנה תנאי שאינו יכול לקיים דהתנאי בטל, עיי"ש, וכן כתב צרש"א שם. וקשה לי לשיטת הקדמונים, וכן נפסק צש"ע אצה"ע צה' חליצה [סי' קס"ט סעי' ו'], מוצא צקנה"ח סי' רמ"א [סק"ט], גצי זיל והב לי, דהיכא דהתנה תנאי ולא חל התנאי עכ"פ חייב ליתן לו מכח שכירות. ועיין שם צקנה"ח דאמר כן צכל תנאי שלא הוי כדיני תנאים, דעכ"פ חייב מכח שכירות, והנתיבות [שם סק"י] השיג עליו, וצתורת גיטין סי' קמ"ג [סק"א],

ארשום איזה הערות צקצרה צסוגיא דמתנה על מנת להחזיר, שלמדנו על שצת תשובה דשנת תר"פ לפ"ק, פה צוסערמין יצ"ו, אס כי ראשי כל עמי לצאת צארכה, אצל כדי שלא לצד את הפנינים היקרים שלקטתי צסוגיא זו אצא צקצרה וצרמו, ואי"ה כשירחיב ה' גבולי אשנה צל"ג פרק זה יותר צהרצתה כיד ה' הטובה עלי.

א) קשה לי אהא דדרשינן [סוכה מ"א ע"ב] ולקחתם שתהא לקיחה לכל אחד ואחד, לכם משלכם, הלא צמנחות ס"ה [ע"ב] דרשינן מוספרתם לכם שתהא ספירה לכל אחד ואחד, מה ידרוש שם מהאי לכם. וציותר לפי דברי הרשב"א שם [ד"ה שתהא], דהן דדרשינן שתהא ספירה לכל אחד ואחד ידעינן מתיצת לכם, עיי"ש, א"כ גם כאן דדרשינן שתהא לקיחה לכל אחד ואחד איצטריך לכם לזה, א"כ מנא לן לדרוש משלכם, וצ"ע. ועיין פסחים דף

דדוקא במקום שא"ל להתנות שום תנאי הוא כן. עכ"פ גבי קטן דהוי מקום שאין יכול להתנות, כדברי הר"ן הנ"ל, לכ"ע הוא עכ"פ חוב מתורת שכירות, וגבי חוב אין נריך שום קנין, דקיי"ל בחו"מ סי' נ"ו [סעי' ג'] דיכולין לגבות חוב מקטן, ויש לגבות השכירות מקטן. וכן עיין במנחת חינוך מנחה ש"ב, גבי פדיון בכור, שכתב דאי נימא דפדיון בכור הוא מטעם חוב שנתחייב הבכור לכהן, אז אם לקח הכהן חמשת סלעים מנכסי הקטן אז יאל מנחה הפדיון ופטור מפדיון אף משהגדיל, אף דהקטן אינו יכול להקנות לית לן בזה, כיון דחוב הוא אין נריך להקנאת הקטן, משא"כ אי נימא דהוי קנין אז נריך להקנאת קטן, וכיון דאינו יכול להקנות ממילא לא יאל בזה ונריך לפדות עצמו משהגדיל. עכ"פ בתורת חוב שפיר יכול לקנות מקטן, וא"כ קשה טובא למה לא ליקני לקטן במתנה ע"מ להחזיר, כיון דאינו יכול להטיל בו תנאי לכ"ע לדברי הר"ן, א"כ נתחייב הקטן מתורת שכירות, וא"כ ממילא שפיר יכול לחזור ולקנות מקטן בתורת חוב שא"ל להקנאת הקטן, ונ"ע.

ועיין שבעות ל"ו ע"א, ברש"י ד"ה בו קבלת דברים, ובגליון הש"ס שם שהניח בנ"ע. ובדבריו אפשר ליישב דמיירי באופן שהתנאי בטל והמעשה קיים דיש בו חיוב לקיים התנאי מכח שכירות, וע"כ נריך לאמן, ודו"ק. שוב מנאחי ברש"ס שהקשה ג"כ קושית הגרע"א והרגיש קצת בדבריו, עיי"ש. ומכח דברי הקדמונים שהבאתי קשה לי ג"כ אחולין קל"ד ע"א, עיי"ש בתוס' ד"ה חוץ, ודו"ק שם ותצין.

ג) קשה לי, דהתוס' [סוכה מ"א ע"ב ד"ה הילך] הקשה למה מהני מתנה ע"מ להחזיר, הא אינו יכול להקדישו. ותירצו דבאמת הוי מתנה אף אם אין יכול להקדישו, דהוי מתנה לענין מה שיהיה ליה. וכן נפסק להלכה בש"ע סי' תרנ"ח [סעי' ד']. וקשה לי לדברי הסמ"ע סי' רמ"א [סקט"ו], דמפרש דהוי כמו שותפין בדבר, עיי"ש, א"כ כיון דקיי"ל דאחרוג השותפין לא מהני למה מהני מתנה על מנת להחזיר גבי אחרוג. ועיין בקובץ על הרמב"ם [פ"ח מה' לולב הי"א] מה שהביא בשם הרשב"א [ב"ב קל"ז ע"ב ד"ה אם יכול], וכתבתי רק ברמז כי אין עתותי צדי לצאר, וגם ראשי כל עמי, ודו"ק.

ד) קשה לי על מרן החתם סופר, שהשריש בהאי מתנה ע"מ להחזיר דהוי מתנה מעליא, כיון דתלה המתנה בתנאי, א"כ אם מחיל התנאי אז הוי הקנין שקנה בשעת הקבלה קנין מוחלט, ואין נריך לעשות בו קנין חדש, ע"כ הוי מתנה, משא"כ בקנין פירות אם ירנה לקנות הגוף ינטרך לעשות קנין מחדש. עיין חתם סופר חו"מ סי' קל"א וקל"ב, ובחידושי ל"סוכה [לולב הגזול מ"א ע"ב ד"ה

א"כ], וצו"ד ה' פדיון בכור בהרבה מקומות מתשובותיו. וקשה לי מש"ס איזהו נשך [ב"מ ס"ז ע"א], וכן נפסק ברמב"ם ה' מכירה [פ"א הי"ב], גבי אשה ששלחה לאחד לקנות שדה מראובן, ואמר לראובן דמקנה שדהו ע"מ שבעת שיהיה לו מעות יחזור ויקנהו ממנה, ואמר לו השליח הלא האשה קרובה לך בודאי תחזיר אותו לך, וכתב שם הרמב"ם דלא קנתה האשה השדה, יען שבעת שהקנה לראובן השדה עדיין לא היה צרור לו שתחזור ותתן לו השדה, ע"כ בודאי לא הקנה את השדה להאשה, יעי"ש. הרי דהיכא דאין צרור להמקנה ענין תנאו עדיין לא גמר להקנותו. וא"כ בכל תנאי דמבואר ברש"ס בציממות דף ק"ו, וברשב"א שם, מוצא בסמ"ע רמ"א, דהיכי דמטיל תנאי הצריכה ציד המקבל לקיים התנאי או לבטל הענין לגמרי דאין עוד עליו שום חיוב, וכן במתנה על מנת להחזיר כיון דהתנה בפירוש להחזיר לו ואם לא יחזיר לו לא יקנה לו, וא"כ אז שעוד לא צרור לו אם יקיים תנאו בודאי דלא גמר להקנותו במוחלט, וא"כ שוב אף דמחיל תנאי למה לא נריך קנייה מחדש, ונ"ע.

ועיין בתוס' כתובות דף ע"ג [ע"א] סוף ד"ה לא תימא, דמשמע דאף אם מחיל התנאי נריך קידושין מחדש, א"כ לכאורה משמע שלא כדברי החתם סופר. אך יפה השיבני בני הצי המופלג כמר שמעון נ"י, דכאן גבי לולב הוי המחילה קודם שעבר על התנאי, על כן לא נריך קנין מחדש, משא"כ שם בקידושין, והיטיב אשר דבר בזה, ודו"ק.

ה) בב"ב קל"ז ע"ב, גבי שור שנתן לו ע"מ להחזיר, אך לא אמר לו, הקדישו מוקדם, עיי"ש, קשה לי הרי כתב רש"י בפסחים ל' ע"ב [ד"ה לא פליגי] דאין הקדש חל על שיעבוד שמסועבד לאחרים, והנה הנמח נדק [הקדמון] במשנה ס"ד האריך לצאר היכא דאחי מחממה הוא מסועבד לבעליו, א"כ ודאי כיון דנתן האוי שור ע"מ להחזיר א"כ ודאי דהוי שור מסועבד להנותן, א"כ איך חל עליו ההקדש, ונ"ע. ועיין דברי גאונים ריש כלל י"ד.

ו) בסוף פסחים גבי רבי שמלאי, דצעי שהחיינו מי מצרך אבי הבן דעבד מנחה או כהן דמטיא הנאה לידו, וקשה לי הא תוס' כתבו לעיל דף ו' [ע"ב ד"ה על] דעל כן מצרכין צרכת טבילה לאחר טבילה, כיון דאיכא גר דאינו יכול לצרך קודם טבילה, ע"כ תקנו דצרכת טבילה תהיה אחר הטבילה. והנה קיי"ל [קידושין ו' ע"ב] דפודין במתנה על מנת להחזיר, וברמב"ם ה' אישות [פ"ה הכ"ד] מבואר דמה"ט אינה מקודשת במתנה על מנת להחזיר, דכיון דצריכה להחזיר לא אחיא הנאה לידה, עיין שם ובקידושין דף ו' ע"ב, וא"כ כיון דבמתנה על מנת להחזיר לא חשיב הנאה, א"כ פשיטא דאז רק אבי הבן נריך לצרך,

וא"כ ממילא צריך לתקן דבכל פעם רק אבי הבן מצרך, וא"כ מאי מיציעיא ליה, ונ"ע. אולם עיין ברש"א, בתשובה ס' של"ח, שכתב דגם הכא אין הטעם משום הנאה דאמי לכהן, רק מכא מלוא, עיי"ש, וא"ש. ואולי יש ליישב בזה קושית הנל"ח דהקשה למה כתב בתחילה פשיטא דעל מלוא פדיון הבן אבי הבן מצרך, למה הקדים זאת כיון דפשיטא ליה לצעיא, ובהנ"ל א"ש, כיון דעיקר צעיתו הוא מכא דעבד מלוא, ומבואר במג"א [ס' תרנ"ז סק"ב] גבי סעודת פורים, דעל כן לא עבד שהחיינו על מלוא זו, כיון

אוצר החכמה

דגם ברכה לא תקנו עליה, הרי דבמקום דלא תקנו ברכה על המלוא גם שהחיינו לא מצרך, ע"כ הקדים דתקנו ברכה על פדיון הבן, וא"כ שפיר מצרך שהחיינו, ע"כ צעי מי מצרך, וא"ש ודו"ק. רק דנ"ע דהרי מלינו שהחיינו אף בלי ברכה לעיקר מלוא, כמו בצעית סוכה. ואולי באמת מהאי טעמא תקנו דיעשה אותה בשעת קידוש, ודו"ק. ועיין במהרש"ל סוכה דף [מ"ז ע"א ד"ה הרואה], ומה שהקשה עליו המהרש"א, ודו"ק. ועיין תשובת חתם סופר או"ח ס' קנ"ו, ותשובת באר שמואל ס' א', עיי"ש ודו"ק.

סימן קפ"ט

בדברי רבינו בחיי בסיכוך בדבר המקבל טומאה

בצה"י, ועש"ק נח תרפ"ט, פישטיאן יצ"ו.

שוכ"ט, לכבוד ידידי, הרב הגאון הגדול המפורסם כו', כש"ת מו"ה חיים צוקער שליט"א, ראבדק"ק בערעגסאז יצ"ו.

ע"ד הפליאה שהציע לפני על הרבינו בחיי צפ' אחר, שכתב בקרא דהשוכן אחס בחוף טומאותם [ויקרא ט"ז, ט"ז], דמכאן ראה לר' יהודה דמותר לסכך בדבר המקבל טומאה, עכ"ל. והפליא הדרגני" דליכא שום מ"ד דסוכר כן, וגם ליכא שום פוסק דיסוכר כן, ואדרבא דהלכה פסוקה [או"ח ס' תרכ"ט סעיף א'] דאין מסככין בדבר המקבל טומאה, עכ"ל הדרגני" צפליאמו על הרבינו בחיי. ובאמת כבר שמעתי פליאה זו ולא עיינתי בה עד כה*.

ולחומר הנושא עלה דעתי לפרשו על דרך הזה, בעזה"י. עיין באור זרוע הגדול ה' סוכה [סימן רפ"ט] בשם הירושלמי [סוכה פ"א ה"ו], ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינה, כתיב [שמות מ', ג'] וסכת על הארץ את הפרכת, מיכן שהדופן קרוי סכך, מיכן שעושין דפנות בדבר שאינו מקבל טומאה כו', וכפי זה היה צריך להזהר שלא לעשות דפנות מדבר המקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ, עכ"ל, ובהגהות אשרי [סוכה פ"א ס' כ"ד] מביאו בקצרה. ועיין בסוכה ו' ע"ב, גבי ר' יאשיה, ובתוס' שם [ד"ה מחילה]. והמרדכי מוצא בקרבן נתנאל [פ"א דסוכה אות ג'] סוכר באמת דלר' יאשיה אין לעשות הדפנות מדבר המקבל טומאה. עכ"פ דעת האו"ז לחוש לזה דגם הדפנות יהיו מדבר שאינו מקבל טומאה, והכל מטעם דגם דופן

קרוי סכך, וכירושלמי הנ"ל, ע"כ צעינן דופן דומיא דסכך. ובאמת אנו להלכה לא סוכרים כן, וכדדייק בצרייתא שם בדף [ו' ע"ב] ודלא כר' יאשיה, וכן ר' יודא בדף [ל"ז ע"א], דאמרו שם ור' יודא סבר דהני לדפנות, יעיי"ש, הרי בפירוש דר' יודא סוכר דלא צעינן דופן דומיא דסכך. וא"כ ממילא אף דנשמע מקרא דוסכת דאף דופן קרוי סכך, מ"מ בסכך כזה דנשמע דלופן שרי להיות מדבר המקבל טומאה. ע"כ י"ל דזה היתה כונת הרבינו בחיי, דמכאן ראה לר' יודא דמותר לסכך בדבר המקבל טומאה, וקאי על הדפנות שג"כ נקראות סכך, וכבר ידענו מש"ס דעירובין [נ"ג ע"ב] דהרבה חכמים היו משתעין בלשון חכמה, וגם הרבינו בחיי מדבר בזה בלשון חכמה, אבל כונתו על הדפנות. והא דקאמר דוקא ר' יודא, הלא גם לדעת הצרייתא דלעיל כן הוא, יען שצרייתא לא נזכר מי אמרו ולא ידענו מנו, אבל לר' יודא אמרו בפירוש בדף [ל"ז ע"ב] דלא צעי דומיא דדפנות, ע"כ אמרו בשם ר' יודא, וכה"ג כתבו בתוס' דף י"ב סוף ע"ב, ודו"ק.

ומה שכתב הדרגני" צפליאמו דליכא שום פוסק דיסוכר דמסככין בדבר המקבל טומאה, ימחול הדרגני" ע"ז, דהרי בתוס' בדף י"ב סוף ע"ב כתבו דלרבנן דסומכוס מסככין בדבר המקבל טומאה נגעים. ואולי דייק הרבינו בחיי מאיזה מקום בש"ס דרבי יודא הוא הרבנן דסומכוס דסכרו דמסככין בדבר המקבל טומאה נגעים, א"כ ממילא דלא נפלאים כל כך דבריו, ודו"ק.

ובפשיטות לא אדע מה המרדה הזו, הלא ר' יודא סוכר בדף [ל"ז ע"ב] דאין סוכה נוהגת אלא מד' מינים, ועיין בתוס' שם [ד"ה רבי] דר"י אינו סוכר דרשא דמגרנך, ותוס' כתבו דמ"מ מודה דאין מסככין בדבר

* עיין בשו"ת דובב מישרים ס' מ"ו שיישב ג"כ בדברי הרבינו בחיי באופן אחר.